
Margarita Karamichova (ed.): Gradivo za etnologojata na migraciite. Sbornik studii.

Marek Jakoubek

Margarita Karamichova (ed.): Gradivo za etnologojata na migraciite. Sbornik studii. Etnografický institut s muzeem BAN, Sofia 2006, 256 s.

Mezi dnem, kdy píšete tuto recenzi, a dnem, kdy jsem byl na slavnostním uvedení knihy v Etnografickém institutu s muzeem (17. října 2006), došlo k události, která je (resp. nepochybně bude) ve vztahu k ústřednímu tématu celého sborníku naprosto zásadní: v mezidobí totiž došlo k přijetí Bulharska (společně s Rumunskem) do Evropské unie. Tento pro Bulharsko stejně jako pro EU velice významný krok zcela jistě ovlivní migrační pohyby (zdaleka nejen) mezi Bulharskem a ostatními členskými státy EU a povede k novým migračním procesům. Těchto pohybů se přítomný sborník pochopitelně týkat nemůže, neboť tematicky je - a jinak ani nemůže - zaměřen na jevy více či méně minulé; nicméně tak trochu navzdory jeho názvu je z textů zřejmé, že ambice sborníku je vyšší, že autorům zdaleka nejde jen o prostý záznam, popis a hromadění dalších a dalších dat (ono „gradivo“ etnologie migrací), ale také (a to neméně) o vybudování a prezentaci konceptuálního a terminologického aparátu, který může sloužit nejen pro současné, ale i pro budoucí výzkumy týkající se migračních procesů. A nejen pro výzkumy: v souvislosti se vstupem Bulharska do EU se (v zásadě stejně, jako tomu bylo při vstupu ČR, Slovenska, Polska a Maďarska) v médiích stávajících členů objevily poplašné zprávy a prognózy hovořící o nadcházející masové migraci obyvatel Bulharska (a Rumunska) na „Západ“. Ať už jsou tyto prognózy oprávněné či ne, sborník Gradivo za etnologojata na migraciite může v tomto kontextu zdařile posloužit také jako manuál k porozumění a orientaci v těchto (potenciálních) migračních pohybech.

Co se týče institucionálního zázemí sborníku, jedná se o třetí výstup ateliéru Kultura na gurbeta, který od podzimu roku 2001 působí při Etnografickém institutu s muzeem. Sborník je tedy jakousi výkladní skříní ateliéru, která prezentuje práci jeho členů. Po krátké předmluvě editorky Margarity Karamichové jej otevírá stať Eleny Marušiakové a Veselina Popova Dalgijat i kasijat pat do Odesa (migraciite na dve ciganski grupi), která z pozic dichotomického konceptu segmentace a konsolidace pojednává o kalderašských cikánských skupinách Kišinjovcurja a Kitajcurja, přičemž popisuje jejich cestu (v případě Kišinjovcurja „krátkou“, resp. přímou, v případě Kitajcurja „dlouhou“, s mezipobytem v Číně) z dunajského knížectví Walachie do Odesy, kde se tyto skupiny („znovu“) setkaly. Následující stať Mirelly Delčevy Obleklo na ciganiitev Balgarija - edin vazmožen pogled varchu kulturata na čergarite tematizuje oděv kočovných Cikánů jako etnodiferenční faktor, který v poloze vizuálního etnického markeru odděluje „své“ od „cizích“ delimituje společenství Cikánů a usedlou majoritní společnost, resp. demonstruje příslušnost jednotlivce k jedné z uvedených skupin. Dalším v řadě je článek autorů Lozanky Pejčevy a Vencislava Dimova Migracii i gurbeti ot Balgarija: muzikalni orbiti, který se na základě rozboru biografických vyprávění věnuje problematice migrací cikánských muzikantů z Bulharska do zahraničí a jejich kratším či delším pobytům tam. Vzhledem k zaměření stať odborným kompetencím jeho autorů se přitom čtenář dozví mnohé nejen o tématu migrací, ale také o tradicích a charakteristice hudby bulharských Cikánů. V následujícím příspěvku nazvaném Znaci na etnokulturata identičnost. Avtoportret na balgarite v Slovakijska, se Svetlana Antova zabývá tématem etnokulturní identity a transnacionalismu na příkladu Bulharů na Slovensku. Vedle výčtu a rozboru hlavních komponent etnické identity „slovenských Bulharů“ přitom věnuje zvláštní pozornost problematice (ne)kompatibility onoho „zde“, kde „slovenští Bulhaři“ žijí, a „tam“, kde jsou jejich kořeny. Předmětem zájmu textu Gurbetdžijstvo na porednata granica na prechoda od Valentina Lazarova jsou Bulhaři pracující v arabských zemích v období politických změn po roce 1989, ve kterém tento badatel ukazuje, že ačkoli migrace Bulharů do uvedených oblastí byla fenoménem přítomným jak před, tak i po roce 1989, byla v těchto odlišných obdobích determinována odlišnými faktory, jimž také odpovídají odlišné formy její realizace. Ve staťi s pro Bulhary jistě potěšujícím názvem „Balgarska rabota“ v Izrael označava precizno svaršena rabota prezentuje Fenja Dekalo výsledky svých výzkumů prováděných u dvou odlišných skupin bulharských migrantů v Zaslíbené zemi. První, která si Izrael zvolila za svůj nový domov, a druhou, tvořenou pracovními migranty, kteří do Izraele přijeli vydělat peníze a získat zkušenosti a po kratší či delší době se vraceli do Bulharska. Celý sborník pak uzavírá článek Valentina Šarlanova Pogled varchu sadbata na magrebskata i afrikanskata migracija vav Francija pojednávající o migraci ze zemí Maghrebu (Alžír, Tunís a Maroko) a zemí tzv. černé Afriky do Francie. Autor, vycházející z vlastních výzkumů z let 1990-97, se zde zabývá jak příčinami migrace, tak také otázkou, jaký vliv má rozdíl v náboženství a rodinných strukturách imigrantů a společnosti-příjemce na neúspěch při jejich integraci.

Jak je vidět z nastíněného obsahu publikace, pokrývají texty sborníku ve svém úhrnu značně širokou a pestrou paletu témat spojených s migracemi. Ač se ovšem každý autor či autorská dvojice věnuje jiné skupině, teritoriu či se zaměřuje

na jiné aspekty odpovídajících procesů, je jednou z předností celé publikace právě tato pestrost, která čtenáři fenomén migrace představuje na pozadí celé řady horizontů, přičemž oním navíc vyplývajícím ze shromáždění zahrnutých statí do jednotné publikace je možnost zaujetí komparativní perspektivy a vzájemné srovnávání prezentovaných dat, užitých konceptů a dosažených výsledků. Jakým směrem se ve své práci pracovníci ateliéru vydají, nevím, věřím však, že ať již jejich následující publikace rozvine a obohatí vějíř výstupů ateliéru o nová témata, empirický materiál či interpretační schémata, výška laťky nastavená stávajícím sborníkem zůstane zachována či se dokonce ještě zvýší a že i (všechny) příští publikace tohoto kolektivu budou, stejně jako sborník Gradivo za etnologojata na migraciite, badatelsky i celospolečensky aktuální a proto čtenářsky atraktivní. Celému Bulharsku pak k jeho vstupu do evropských struktur přeji, aby sousloví „Balgarska rabota“ neoznačovalo „precizno svaršena rabota“ pouze v Izraeli, ale právě i ve všech členských zemích EU (a nejen tam).

Marek Jakoubek